Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2020, sp. zn. 25 Cdo 1091/2020, ECLI:CZ:NS:2020:25.CDO.1091.2020.1

Číslo: 51/2021

Právní věta:

Nezletilí, kteří nenabyli plné svéprávnosti, a duševně postižení hradí jimi způsobenou újmu, jestliže byli schopni posoudit následky svého jednání a ovládnout je. V opačném případě (s výjimkou situace, kdy je vzhledem k majetkovým poměrům škůdce a poškozeného spravedlivé, aby deliktně nezpůsobilým osobám byla přesto povinnost k náhradě uložena) má poškozený nárok na náhradu újmy jen proti osobě, která byla povinna vykonávat nad takovým škůdcem dohled, prokáže-li, že náležitý dohled zanedbala.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.09.2020

Spisová značka: 25 Cdo 1091/2020

Číslo rozhodnutí: 51

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Nemajetková újma (o. z.), Újma způsobená tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání

Předpisy: § 2920 o. z.
§ 2921 o. z.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 9 Co 36/2019.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Teplicích rozsudkem ze dne 5. 12. 2018, č. j. 18 C 116/2018-73, uložil žalované, aby zaplatila žalobci 599.652 Kč s příslušenstvím, rozhodl o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky a vůči státu a o povinnosti žalované zaplatit soudní poplatek. Vyšel ze skutkového zjištění, že žalobce dne 1. 8. 2015 na letním dětském táboře pořádaném právní předchůdkyní žalované utrpěl těžké poranění oka, do nějž jej jiný účastník tábora zasáhl zavíracím kapesním nožíkem typu rybička. Nože, které byly jinak uloženy u vedení tábora, vydal dětem vedoucí oddílu P. S. v předvečer odjezdu s pokynem s nimi nenakládat, zkontroloval jejich uložení do kufrů, avšak další počínání dětí

nekontroloval a odešel na táborovou ošetřovnu. Krátce poté devítiletý A. B. před chatkou ořezával klacek, svezla se mu ruka a ostřím nožíku způsobil vedle něj stojícímu žalobci pronikající ránu rohovky a bělima, v důsledku čehož má žalobce po dvou operacích a několikaměsíčním léčení trvale zhoršené vidění levého oka. Trestním příkazem Okresního soudu Plzeň – sever ze dne 15. 9. 2016, č. j. 22 T 42/2016-234, byl P. S. pravomocně uznán vinným ze spáchání přečinu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Soud dovodil, že na straně žalované jsou splněny všechny předpoklady pro uložení povinnosti k náhradě nemajetkové újmy podle § 2910 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“). Porušení zákonné povinnosti shledal v nezajištění náležitého dohledu nad dětmi pracovníkem žalované (pomocník ve smyslu § 2914 odst. 1 o. z.), jak bylo konstatováno v odsuzujícím trestním rozhodnutí (§ 135 odst. 1 o. s. ř.); ve vztahu příčinné souvislosti s tím vznikla žalobci nemajetková újma na zdraví. Soud nedovodil spoluzavinění chlapce, který žalobce nožíkem zasáhl, neboť podle posudku PhDr. Mgr. PaedDr. L. H., Ph. D., znalkyně z oboru školství a kultura, odvětví psychologie, dokáže sice obecně devítileté dítě předvídat, že se může nožíkem říznout, není ale schopno předvídat způsobení tak závažné újmy, jaká nastala v projednávaném případě. Podle § 2958 o. z. proto soud uložil žalované povinnost zaplatit žalobci na bolestném 53.941 Kč a na náhradě za ztížení společenského uplatnění 545.711 Kč podle posudků vypracovaných znalci z oboru zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví podle Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví.

2. K odvolání žalované Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 12. 12. 2019, č. j. 9 Co 36/2019-102, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích o věci samé a o náhradě nákladů řízení, změnil jej ve výroku o soudním poplatku a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení a o vrácení přeplatku soudního poplatku žalované. Na základě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně dovodil, že P. S. nejednal v souladu s požadavkem náležité opatrnosti a toto jeho jednání se žalované přičítá podle § 2914 o. z. Upřesnil, že porušení právní povinnosti je dáno porušením prevenční povinnosti podle ustanovení § 2900 o. z., které vyžaduje zachovávat takový stupeň opatrnosti, jaký lze po žalované vyžadovat zejména s ohledem na to, že byla pořadatelkou dětského tábora, u níž je rozumným předpokladem, že při své činnosti vytvoří podmínky pro bezpečné aktivity dětí. I když dohled nad dětmi nelze vykonávat dvacet čtyři hodiny denně, měla být věnována zvýšená pozornost tomu, zda děti respektují pokyn nenakládat s vydanými nožíky, jak ostatně vyplývá z odsuzujícího trestního rozhodnutí.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

3. Rozsudek odvolacího soudu napadla žalovaná dovoláním, jehož přípustnost dovozuje z ustanovení § 237 o. s. ř. tím, že odvolací soud nesprávně posoudil otázku, zda kapesní nožík je předmětem, který na dětském táboře může či nemůže mít devítileté dítě při sobě, a s tím související povahu nožíku na akci, jakou dětský tábor je, přičemž tato otázka nebyla doposud v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena. Uvádí, že kapesní nožík není nebezpečnou zbraní, což je dáno i tím, že je to poprvé, co se soudy zabývají poraněním dítěte takovým předmětem na dětském táboře. Naopak je běžné, že děti jsou na táborech vybaveny ostrým předmětem, a neexistuje žádný předpis, který by zakazoval užívání kapesních nožíků na dětských táborech. Dovolatelka vytýká odvolacímu soudu, že nepřiléhavě použil rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2004, sp. zn. 25 Cdo 1106/2003, neboť vychází ze skutkově naprosto odlišné situace, kdy poškozené dítě zčásti zavinilo vznik škodní události a škůdce opomenul jednat tak, aby zabránil vzniku škody. V nyní posuzovaném případě žalovaná nic neopomenula, ani aktivně nejednala tak, aby došlo k porušení právní povinnosti, a ani nezanedbala dohled. Nic výjimečného ani zakázaného nedělal ani chlapec, kterému se při ořezávání prutu smekla ruka a ryzí náhodou, jíž by nezabránila ani fyzická přítomnost dohlížející osoby, došlo ke zranění. Požadavek nepřetržitého dohledu je podle dovolatelky projevem absolutního nepochopení a neznalosti situace na letních táborech. Navrhla, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil

a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

4. Žalobce ve vyjádření k dovolání uvedl, že žalovanou vymezená otázka (nebezpečnost kapesního nožíku) jen stěží může být považována za otázku hmotného práva, na níž stojí napadené rozhodnutí odvolacího soudu. Ani u zmiňovaného rozhodnutí žalovaná neuvádí, jak se měl odvolací soud odchýlit od ustálené praxe dovolacího soudu. Naopak rozhodnutí odvolacího soudu je s tímto rozhodnutím v souladu. Navrhl proto, aby dovolací soud dovolání odmítl.

III.
Přípustnost dovolání

5. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou – účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupeným advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř. a je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť otázka náležitého dohledu nad nezletilým podle § 2921 o. z. doposud nebyla dovolacím soudem řešena. Dovolání není důvodné.

IV.
Důvodnost dovolání

6. Nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

7. Podle § 242 odst. 3 o. s. ř. je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, odst. 2 písm. a), b) a odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Dovolací soud však v posuzovaném řízení žádné vady neshledal.

8. Vzhledem k tomu, že dovolatelka nezpochybňuje závěr odvolacího soudu, že devítiletý chlapec, který stejně starému žalobci způsobil poranění oka, nebyl schopen posoudit následky svého nakládání s nožíkem, a za újmu neodpovídá (neměl deliktní způsobilost), mohl se dovolací soud zabývat (podle § 241a odst. 3 a § 242 odst. 3 věty první o. s. ř. je vázán vymezením dovolacího důvodu – tzv. kvalitativní vázanost dovoláním) jen otázkami vztahujícími se k odpovědnosti tzv. dohledové osoby nad nezletilým, který nenabyl plné svéprávnosti.

9. Podle § 2920 odst. 1 o. z. nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, nebo ten, kdo je stižen duševní poruchou, nahradí způsobenou škodu, pokud byl způsobilý ovládnout své jednání a posoudit jeho následky; poškozenému náleží náhrada škody i tehdy, nebránil-li se škůdci ze šetrnosti k němu.

10. Podle § 2920 odst. 2 o. z. nebyl-li nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, nebo ten, kdo je stižen duševní poruchou, způsobilý ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, má poškozený právo na náhradu, je-li to spravedlivé se zřetelem k majetkovým poměrům škůdce a poškozeného.

11. Podle § 2921 o. z. společně a nerozdílně se škůdcem nahradí škodu i ten, kdo nad ním zanedbal náležitý dohled. Není-li škůdce povinen k náhradě, nahradí poškozenému škodu ten, kdo nad škůdcem zanedbal dohled.

12. Podle této úpravy nezletilí a duševně postižení hradí škodu tehdy, byli-li schopni posoudit následky svého jednání a ovládnout je, tedy mají-li zachovanou tzv. deliktní způsobilost tím, že oběma těmito schopnostmi disponují v době škodní události, jíž jsou původcem. V opačném případě, tj. chybí-li u nezletilého či duševně postiženého rozpoznávací či ovládací složka, zásadně jejich povinnost k náhradě škody nenastupuje, nejde-li o zcela výjimečný případ, kdy je podle § 2920 odst. 2 o. z. spravedlivé, aby vzhledem k majetkovým poměrům škůdce a poškozeného byla deliktně

nezpůsobilým osobám povinnost k náhradě přesto uložena. Podle § 2921 věty druhé o. z. povinnost k náhradě zatíží jen toho, kdo byl povinen nad škůdcem vykonávat dohled, bude-li ovšem prokázáno, že jej neprováděl řádně (zanedbal jej). Smysl skutkové podstaty obsažené v § 2921 o. z. je dvojí. Za prvé má působit výchovně na osoby povinné dohledem k plnění jejich povinností k nezletilým dětem, které nenabyly plné svéprávnosti, nebo osobám stiženým duševní poruchou. Za druhé pak plní účel zabezpečit poškozeným, aby se jim dostalo účinné náhrady, neboť osoby podléhající dohledu zpravidla nebudou za způsobenou škodu odpovídat a pokud ano, nebudou většinou disponovat takovými finančními prostředky, aby byly schopny poškozenému škodu nahradit (Knapp, Viktor, Luby, Štefan a kol. Československé občanské právo, Svazek II. 2. vydání. Praha: Orbis, 1974, s. 415). Stěžejní podmínkou pro vznik povinnosti nahradit újmu podle tohoto ustanovení je zanedbání náležitého dohledu.

13. Na rozdíl od předchozí úpravy (§ 422 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, účinného do 31. 12. 2013), která spojovala odpovědnost již se samotnou povinností dohledu a dávala možnost se odpovědnosti zprostit, prokázala-li osoba dohledu, že jej nezanedbala, nyní pouhá existence dohledové povinnosti sama o sobě nezakládá povinnost k náhradě škody a poškozený musí v soudním sporu tvrdit a prokázat zanedbání náležitého dohledu, aby povinnost dohledové osoby k náhradě škody nastoupila. I přes poněkud odlišné znění § 2921 o. z. je třeba obsah pojmu náležitý dohled vykládat shodným způsobem, jak činila dřívější judikatura a právnická literatura; k tomu se přiklání rovněž Ústavní soud (srov. nález ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 214/2015, bod 38). I nadále je tedy potřeba chápat náležitý dohled v širším smyslu, tedy nejenom jako bezprostřední dozor vykonávaný nad dítětem, resp. osobou stiženou duševní poruchou, ale i jako určitý soubor obecnějších opatření, která jsou vůči osobě podléhající dohledu činěna. Náležitý dohled tedy neznamená jen bezprostřední zabránění či zákaz určitého škodlivého jednání, ale i celkový přístup k výchově nezletilého a výchovné působení k tomu, aby závadné jevy v jeho chování byly odstraněny (ohledně dohledu rodičů srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1333/2001, publikovaný pod C 1718 v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, C. H. Beck, dále jen "Soubor"). V případě různých školních či zájmových aktivit pak náležitý dohled organizátora těchto akcí může znamenat i vytvoření podmínek (organizací hry, praktickou průpravou apod.), za nichž lze co nejlépe předejít možnému vzniku rizika plynoucímu z činnosti deliktně nezpůsobilé osoby (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2012, sp. zn. 25 Cdo 4507/2010, Soubor C 13338). Na druhou stranu však náležitým dohledem není možno rozumět takový dohled, který by byl za normálních okolností osobami dohledem povinnými vykonáván stále, nepřetržitě a bezprostředně („na každém kroku"), neboť v takovém případě by byla zákonem předpokládaná možnost zproštění odpovědnosti těchto osob prakticky vyloučena (rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 1968, sp. zn. 3 Cz 57/68, publikované pod č. 4/1970 Sb. rozh. obč.). Při úvaze o tom, zda osoby dohledem povinné nezanedbaly náležitý dohled, je nutno vzít zřetel i na některé okolnosti týkající se osoby podléhající dohledu, jako například věk, povahové vlastnosti a celkové chování a vystupování.

14. V posuzované věci je klíčové, že počínání dohledové osoby, jíž byl vedle organizátorky letního tábora (právní předchůdkyně žalované) i její pomocník ve smyslu § 2914 věty první o. z. v pozici vedoucího oddílu P. S., bylo shledáno protiprávním ve smyslu zanedbání potřebné péče o svěřené osoby, a to pravomocným odsuzujícím rozhodnutím trestního soudu, jímž je soud rozhodující v občanskoprávním řízení vázán podle § 135 odst. 1 o. s. ř., takže způsob a následky jeho počínání, včetně příčinné souvislosti mezi nimi, již není oprávněn posuzovat. Tím zároveň není dotčena opodstatněnost a logika dovolací námitky, že přístup dětí ke kapesnímu nožíku na letním táboře nemůže být zcela vyloučen, jestliže se mají naučit s ním zacházet. Ani trestní rozhodnutí ani odůvodnění napadeného rozhodnutí však k takovému závěru nesměřují, neboť v souladu s popsanou judikatorní filosofií dovozují, že je-li potenciálně nebezpečný předmět svěřen dítěti ve věku, v němž není schopno předvídat v celém rozsahu následky svého jednání při zacházení s věcí, byť si její

rizikový potenciál může uvědomit, musí tomu být uzpůsoben dohled tak, aby k použití nožíku nedošlo zcela mimo kontrolu dospělého a mimo dosah jeho návodu na bezpečné nakládání s ním. Vydání nožíků den před odjezdem poté, co celou dobu byly uloženy odděleně od dětí, a pouhé upozornění vedoucího, že je děti nemají vyndávat ze zavazadel, kam je předtím s nimi uložil, nelze považovat za dostatečné opatření způsobilé předejít riziku vzniku újmy, jestliže nebylo doprovozeno výslovným upozorněním na nebezpečnost nakládání s nimi či alespoň zběžnou následnou kontrolou, zda je pokyn respektován.

15. Na věci pak již nic nemění správné upozornění dovolatelky, že pro posuzovaný případ nejsou použitelné závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2004, sp. zn. 25 Cdo 1106/2003, neboť se týkaly nezletilého, nad nímž sice měl být též dohled vykonáván, který ovšem způsobil újmu sám sobě. Odvolací soud odkaz na toto rozhodnutí použil jen k vysvětlení pojmu protiprávnosti jako objektivního rozporu mezi jednáním škůdce a povinností, jak jednat měl, aniž by do svého posouzení promítl jiné závěry z rozhodnutí plynoucí.

16. Ačkoliv odvolací soud uzavřel, že pomocník právní předchůdkyně žalované porušil požadavky plynoucí z § 2900 o. z., aniž by nárok na náhradu újmy na zdraví proti organizátorce tábora, která byla povinna vykonávat náležitý dohled nad nesvéprávným účastníkem tábora, posoudil podle § 2921 o. z., ve výsledku to nic nemění na věcné správnosti závěru, že je žaloba důvodná. Odvolací soud se totiž přes tuto nepřesnost v právní kvalifikaci zaobíral právě porušením náležité opatrnosti ze strany vedoucího oddílu, učinil k tomu potřebná skutková zjištění, a shledal tak v podstatě správné důvody pro závěr o nedostatečně vykonávaném dohledu nad nezletilými, který je podmínkou pro odpovědnost dohledové osoby, tedy i žalované. Zrušení rozhodnutí jen pro tento nedostatek by nebylo v souladu s principem rychlosti a hospodárnosti řízení, neboť ani lépe odůvodněné rozhodnutí by nemohlo vést k jinému výsledku. Nejvyšší soud proto dovolání žalované podle § 243b odst. 2 o. s. ř. zamítl.